

Koulutus, älykkyys, rikollisuus - tabujako?

Olli Martio

Yrjö Ahmavaara: Hyvinvointivaltion tabut – nykykulttuurimme kritiikki. Helsinki University Press 1998, 310 s. Nid.

Otsikossa mainitut teemat muodostavat Yrjö Ahmavaaran kirjan *Hyvinvointivaltion tabut - nykykulttuurimme kritiikki* keskeisen sisällön. Teemat ovat ajankohtaisia, tästä esimerkkinä kaksi äskeistä *Kanava*-aikakauslehden (4–5, 1998) artikkelia "Erilaisuuden ja samanlaisuuden yhteiskunnalliset seuraamukset" (Tatu Vanhanen) ja "Lajit ja rodut" (Eero Paloheimo). Ahmavaaran kirjan yhteiskuntapoliittinen anti kohdistuu pääasiassa koulutukseen ja rikollisuuteen. Yhdistävänä teemana on ihmisen älykkyys ja sen mitta.

Ahmavaara on tarkasti seurannut anglosaksisissa maissa käytyä koulutuspoliittista keskustelua. Suomalainen koulutuspolitiikka näyttää muodostuneen näiden maiden "uusvasemmistolaisesta (uusliberalistisesta?) suuntauksesta yhdistyneenä entisen DDR:n koulutusideologiaan. Oman lisänsä tähän soppaan tuo "snellmanilais-hegeliläinen" traditiomme. J.V. Snellmanhan vastusti aikoinaan Teknillisen korkeakoulun edeltäjän Polyteknillisen opiston perustamista vedoten alan pieneen koulustarpeeseen. Linja on pysynyt varsin hyvin koossa, kuten vuosien 1997–98 koulutuspoliittinen keskustelu Helsingin yliopiston voimavarojen suuntaamisesta on osoittanut. Ahmavaara myös mainitsee entisen Opetushallituksen pääjohtajan Erkki Ahon sanoneen, että vain puolitoista prosenttia ikäluokasta tarvitsee matematiikkaa. Ei ole ihme, että Suomen korkeateknologisilla aloilla vallitsee työvoimapula.

Koulutuspoliittisten ratkaisujen heijastusvaikutukset näkyvät yleensä vasta 20 vuoden kuluttua ja Ahmavaara kohdistaa kritiikkinsä oikeaan osoitteeseen. Suomessa on totuttu siihen, että poliittiset ratkaisut ovat aina oikeita ja pyhiä. Jopa faktoihin perustuva kritiikkiä vieroksutaan. Ruotsissa korkeateknologisilla aloilla esiintyy vielä vakavampi työvoimapula kuin Suomessa ja Ruotsi on joutunut turvautumaan koulutustuontiin. Tätä Ruotsin opetusministeri kauhisteli yhteispohjoismaisessa koulutustilaisuudessa Bergenissä syksyllä 1997. Koulutustuonnista käytetään yleensä nimitystä aivotuonti, mutta kyse on koulutuksesta ja siinä tapahtuneista virheinvestoinneista. Koulutuksen alalla Suomessa on totuttu pitkälti seurailemaan Ruotsin esimerkkiä. Tauti alkaa täällä pian olla akuutissa tilassa ja lääkkeet pitäisi kohdistaa perusrakenteisiin: matematiikan ja luonnontieteiden tuntimäärien nostoon ja korkeatasoisten opettajien houkutteluun alalle. Opetusministeriö on havahtunut ja toivoo sopii, että myös perusongelmiin puututaan. Koulutuksen laadun merkitystä ei myöskään ole riittävästi tiedostettu.

Ahmavaaran olisi toivonut tuovan kirjassaan esille enemmän entisen Neuvostoliiton ja myös pohjoismaalaisen, varsin yhtenäisen, koulutuspolitiikan analyysiä. Asiantuntemusta olisi Ahmavaaralla tälläkin suunnalla löytynyt. Anglosaksisissa maissa, erityisesti USA:ssa, koulutuspolitiikka ei koskaan ole ollut niin monoliittista kuin Suomessa ja pohjoismaissa yleensä. Siksi koulutuspolitiikan virheet ovat täällä olleet kohtalokkaampia kuin muualla.

Kirjassaan Ahmavaara suostuu ns. pehmotieteitä. Viimeisillä herkkupaloilla, kuten fyysikko Sokolin tapauksella, ei vielä pahemmin herkutella. Pääarvostelu kohdistuu kasvatustieteisiin. Syytäkin on, sillä edes luotettaviin oppimistulosten arviointeihin ei ole pystytty. Myös filosofian ja sen lähi-tieteiden arvostus on Suomessa suuren yleisön keskuudessa korkeammalla kuin muualla.

Suomalainen koulutuspolitiikka on aina korostanut yleissivistystä (snellmanilais-hegeliläinen linja) ja kielten osaamista: suomalainen pystyy olemaan viidellä kielellä sanomatta mitään. Ahmavaara kohdistaa pääkritiikkinsä opettajilta vietyyn auktoriteettiin ja koulujen keskittymiseen oppilaiden viihtyvyydestä huolehtimiseen. Tilanne on yleismaailmallinen ns. kehittyneessä maailmassa. Vaarallisinta näyttää olevan, että ns. peruskoulu ei pysty tarjoamaan työnteon mallia oppilaille. Tämä on nykyisin lukion opettajien keskeinen valitusaihe ja Ahmavaara on tässä epäilemättä

oikeassa.

Kovin paljoa huomiota ei kirjassa kiinnitetä eksaktien tieteiden opetettavan aineksen muuttumiseen. Tämä on ainakin matematiikan kohdalla ollut yhtä kohtalokasta kuin pitkäjännitteisen työn lopahtaminen. Muutoksen tyyppillinen esimerkki on, että euklidisen geometrian keskeinen väittämä "kolmion kulmain summa on 180° " perustellaan leikkaamalla kolmion kulmat irti saksilla ja asettamalla ne vierekkäin. Tässä ei ole mitään älyllistä ja matematiikan opinnoille keskeinen deduktinen periaate on haudattu. Samaa vikaa esiintyy muissakin eksakteissa tieteissä: Opetus on siirtynyt kuvailevaan suuntaan eli pelkän muistitiedon varaan.

Kirjassaan Ahmavaara selvittää varsin yksityiskohtaisesti älykkyyteen kohdistuvia psykometrisia mittauksia. Erilaisia älykkyyssosamääriä pohditaan ja selvitetään myös niiden antamien tulosten relevanssia. Ahmavaara siteeraa melko pitkään alan keskeistä tutkimuksellista koetinkiveä, kaksoistutkimuksia. Alan viimeiseen iskusanaan, ns. älykkyyden geeneihin, ei puututa. Tästä asiasta on kansantajuinen Lontoon psykiatrisen instituutin professorin Robert Plomin ja Coloradon yliopiston käyttäytymistieteellisen genetiikan laitoksen johtajan John De Friesin artikkeli toukokuun (1998, s. 40–47) *Scientific Americanin* numerossa. Selvä on, että älykkyyteen liittyy perinnöllisiä ominaisuuksia siinä kuin moniin ruumiillisiin ominaisuuksiin. Tätä myös Ahmavaara korostaa sortumatta ylilyönteihin. On helpompi hyväksyä, että lahjakkuus periytyy kuin lahjattomuus.

Kirjan varsin suuren osan muodostaa tulosten tilastollinen analyysi. Tämä on saatu maallikollekin ymmärrettävään muotoon, joskin se on varsin raskaslukuista. Älykkyydelle Ahmavaara luettelee useita tunnuspiirteitä, mutta näyttää siltä, että älykkyyden käsitettä on vaikea lähestyä. Saattaa olla, että älykkyyden on jotakin yhtä banaalia, kuin mihin neurotietokoneita kehittävät ovat päätyneet: toistolla pitää annetusta tiedosta oppia oikea johtopäätös.

Kirjassa pohditaan varsin pitkään eri rotujen ja etnisten ryhmien välisiä älykkyyseroja. Ala on ollut, ja on vieläkin, tabu tutkimuksen piirissä. Suomalaisia tutkijoita probleemanasettelu ei juuri ole houkutelut. Pääsyy lienee sopivien etnisten ryhmien puute. Rotujen välisissä älykkyyksmittauksissa ovat juutalaiset parhaimmista ja seuraavina tulevat kiinalaiset ja japanilaiset. Niille, jotka tuntevat ko. ryhmien käyttämiä koulutus- ja hioetusmetodeja, herää kyllä epäily, että koulutuksella (tai varhaislapsuudessa tapahtuvalla treenauksella) voi sittenkin olla jotain vaikutusta lahjakkuuteen, vaikka vastakkaista väitetäänkin. Tämä korostaisi koulutuksen merkitystä.

Rikollisuus on aihe, josta kriittisiä puheenvuoroja on esiintynyt varsin harvoin mediassa, lehtien yleisönosastoja lukuunottamatta. Suomihan on tässä suhteessa nukkunut ruusun unta, vaikka omaisuusrikokset eivät Suomessa ole harvinaisempia kuin muuallakaan Länsi-Euroopassa väkivaltarikoksista puhumattakaan. Tilanne on nyt nopeasti muuttumassa ja mediakin on alkanut myötäillä kansalaisten havaintoja. Ahmavaara esittää varsin perusteltua kritiikkiä nykyistä kriminaalipoliitikkaa kohtaan. Nuorisorikollisuus ja rikollisten käsittely joutuvat arvostelun kohteeksi. Ahmavaara esittää myös vaihtoehtoja nykyisille menetelmille, erityisesti nykyiselle rangaistuskäytännölle. Toivoa sopii, että poliitikot perehtyisivät näihin ajatuksiin. USA:ssa on uusia muotoja jo kokeiltukin osittain hyvällä menestyksellä.

Ahmavaaran kirja sopii luettavaksi usealla tasolla. Se kelpaa hyvin suomalaisen, ja monen muunkin maan, koulutuspolitiikan kriittiseksi puheenvuoroksi. Tältä osin kirjaa voi suositella laajalle yleisölle, eikä lukeminen ole edes raskasta. Älykkyyden mittauksiin ja rikollisuuden "psykologiaan" perehtyminen vaatii paneutumista, mutta nämäkin osat sisältävät, onneksi, kevyemmin omaksuttavia kohtia.

Kirjoittaja on matematiikan professori Helsingin yliopistossa. Hän on toiminut myös Suomalaisen Tiedeakatemian esimiehenä.